

[LXXXI] LECTIONES PROPRIÆ,
pro secundò Nocturno, ad Officium Sancti CHROMATII episcopi Aquileienseis :

EX LIBELLO, CUI TITULUS :

Officia Propria Sanctorum, ex Apostolicæ Sedis Indulto, ab utroque Diœcesis Ulinensis Clero recitanda.

DIE II DECÈMBRIS.

In Feste Sancti CHROMATII episcopi Aquileienseis.

LECTIO IV. — CHROMATIUS una cum Eusebio non tam natura quam morum æqualitate germano, a teneris annis Aquileiensi clero ascriptus est. Egregiis ornatus moribus, totum se Deo atque ecclesiasticis studiis consecravit, in quibus ita profecit, ut inter Aquileienses clericos doctrina et sanctitate emineret: ad quorum privatam gloriam, ut scribit sanctus Hieronymus, publica hæc accessit et aperta confessio, quod per eos ab urbe Aquileiensi Ariani dogmatis virus exclusum fuit. Presbyter a sancto Valeriano ordinatus, in ejus locum successit, atque a sancto Ambrosio consecratus fuisse perhibetur.

LECTIO V. — Factus episcopus, Nicænam fidem, et disciplinam ecclesiasticam acerrime defendit. Origenianos errores ab omni tam Orientis, quam Occidentis Catholicorum synodo proscriptos, pari et ipse sententia cum sancto Anastasio Romano Pontifice damnavit: exortisque inde simultatibus inter eundem doctorem maximum, et

A Rufinum presbyterum, ut finis silentio imponeretur, diligentissime curavit. Sed piæ sanctissimi Præsulis sollicitudinem in primis agnovit sanctus Joannes Chrysostomus, cujus causam apud Honorium Imperatorem tanta fide ac religione defendendam suscepit, ut sinceram illius ac ferventem erga se charitatem demiratus Chrysostomus, datis ad eum litteris, vehementer gratulatus sit.

LECTIO VI. — Sacrarum Litterarum studium cæteris, quæ pastore digna sunt, muneribus adjunxit semper; vir, Beati Hieronymi sententia, episcoporum (LXXXII) sanctissimus, atque doctissimus. Ejus potissimum hortatu idem Sanctus Doctor Hebræa volumina latino sermone transtulit, ac Prophetarum libros commentariis illustravit, quorum aliquot CHROMATII nomine inscripsit. Tractatus et ipse edidit in Evangelium Matthæi, eruditione ac pietate insignes. Denique cum Aquileiensem Ecclesiam annos duodeviginti sanctissime rexisset, ad cœlestem vitam quarto Nonas Decembris migravit.

[LXXXIII] TITULUS

Primæ editionis *Scripturæ* sancti CHROMATII Episcopi Aquileienseis, una cum Epistola nuncupatoria Joannis Sichardi.

CHROMATII,
doctissimi Episcopi Romani,

IN V ET VI. CAPUT MATTHÆI DISSERTATIO, ATQUE IN EODEM GENERE DECLAMATIO.

Quæ nunc primum sunt et eruta,
Et in lucem edita, Basileæ per
Adamum Petrum, Mense Martio,

Anno

M. D. XXVIII.

Cum gratia et privilegio.

EPISTOLA NUNCUPATORIA.

SIGISMUNDO ILSUNGO, Patrio, et Decano Ecclesiæ divi Maurilii apud August. Vindelic., JOHANNES SICHARDUS.

Non sum ex eorum numero, humanissime Ilsunge, qui ex litterarum officio amicitiam magnopere metantur, atque jam pridem à me tibi esset remissus nuntius, qui post arctissimam familiaritatem inter nos

suavisime summo animorum, consiliorumque omnium consensu actam, non potueris tandem imperare tibi, ut vel de florentissima me fortunarum tuarum accessione redderes certiore; id quod solent alias qui vel leviter amant, scilicet eum non vulgarem arbitantes lautioris fortunæ fructum, ea si quamplurimis innotescat. Quanto enim ab ipsis sordibus ignoratæ distant divi

tiae? Tu vero postquam hinc Patavium concessisti una cum Servatio a Scibolsdorf, ornatissimo adolescente, ne quidem interim ad me de communibus rebus verbum. Quod ut non [LXXXIV] libet gravius interpretari, ita partes mihi videntur tuæ, non committere ut anxietia, quæ magnis ultro citroque beneficiis coaluit, pertinaci illo silentio dissiliat. Ego sane ad me quod pertinet, ita etiam nunc dulcissimos absentis tui mores, ingeniumque exosculor, ut ad solidam felicitatem viæ æque quidquam deesse mihi persuadeam, ac tui similis alicujus contubernalitatem. Cujus rei argumento erit CHROMATIUS hic noster, non meo tantum, sed et divi Hieronymi iudicio episcoporum doctissimus, quem nuncupatim tibi inscribimus, cum ut expugnemus diutini illud silentii tui consilium: tum ut ex parte saltem aliqua tibi vitæ meæ ratio constet, dum nullam nobis curam potiore ducimus ea, quæ eruendis veterum scriptis tota desudat. Quo in genere, dicam magnifice, vere tamen interim, dispeream si non CHROMATIUS hic sit dignus, qui non solum legatur ab eruditis, sed et ediscatur: tanta est sermonis elegantia, et tractandi hujus argumenti dignitas. Divine enim exequitur ea fere omnia, quæ hodie sunt de Baptismo ac Jureamento vocata in controversiam. Qua in re debebis

A sane plurimum Mathiæ a Saræcastro, Treverorum Officiali, viro eruditione et pietate singulari, qui per me ut ederetur superioribus mensibus ex vetustissimo codice hunc descriptum submitit, et ut maturarum insper institit. Tum si quid putas ad nos etiam gratiæ perveniri debere, non repugno; nec enim is sum cui cornea sit fibra: tamen persuadeas tibi velim, hanc abs te mihi referri affatim, si libellum nunc recens editum sub nominis tui auspicio, et legendum et defendendum tibi desumpseris: quem ob id maxime calumniis quorundam vitiligatorum obnoxium fore credimus, quod Romanus is fuerit Antistes, quæ vel unica ansa nonnullis hodie videtur commodissima, qua reprehendi possit quidquid sit unquam ab hoc hominum genere vel cogitatum etiam. Diu vero substitimus, dum non satis liquet, ille ne fuerit CHROMATIUS, ad quem Hieronymus tam multa honorifice. Sed eum nobis scrupulum Albinus in libello contra Hæresim Felicis exemit, ubi nominatim magnam hujus libelli partem percenset cum perhonorifica CHROMATII antistitis Romani præfatione. Vale, humanissime, idemque charissime Hsunge. Basileæ ex ædibus nostris, mense Martio, An. M. D. XXVIII.

[LXXXV] DE S. CHROMATIO ANDREAS GALLANDIUS

In Prolegomenis ad tomum VIII Bibliothecæ Veterum Patrum Antiquorumque Scriptorum Ecclesiasticorum, capite xv, pag. xxviii.

I. Chromatius, inter Occidentis episcopos sanctitate ac doctrina insignis, in sede Aquileiensi Valeriano successit, qui e vivis excesserat anno 388 (a). Ejus ordinationem peractam fuisse a sancto Ambrosio episcopo Mediolanensi, quem eo tempore Aquileiæ constitutum tradit Paulinus (b), conjecit magnus Baronius (c). Cujus quidem sententiam Fontanino haud probatam (d), viro docto assertam comperimus (e). Inter novi Præsulis laudes illud præcipue attendendum, quod ipsi amicitie necessitudines cum summis illius tempestatis viris intercesserint, Ambrosio, Hieronymo, Joanne Chrysostomo, Heliodoro, atque Rufino. Et ab Ambrosio quidem Chromatius, cum maximo sacrarum litterarum studio flagraret, primum petiit, ut sibi aliquid e divinis codicibus excerptum explanatumque dirigeret; cui morem generens Mediolanensis antistes, prophetiam Balaam enarratam epistolari schediasmate perferendam curavit (f) anno circiter 390. Quid porro Hieronymus? Is videlicet eodem anno, Chromatii et Helio-

C dori Altinatis episcopi, qui cum Aquileiensi sacris litteris excolendis operam dabat, precibus exoratus, libri Tobiae latinam versionem e Chaldaeo sermone adornavit (g): tum utroque præsule hortante, insequente anno 391 interpretationem Proverbiorum, Ecclesiastæ, et Cantici Canticorum ad eos transmissit; Commentariorum scilicet loco in Osee, Amos, Zachariam, et Malachiam, quos ab iisdem postulatos scripsisset, si licuisset præ valetudine, ut ipsemet testatur (h). Ad hæc anno 392 libros duos Commentariorum in prophetam Habacuc uni Chromatio nuncupavit, qui hujus prophetæ historicum et litteralem sensum ab eo expetierat (i). Denique ab ipso Aquileiensi episcopo impulsus Hieronymus, ut Hebræa volumina [LXXXVI] Latino sermone transferret (j), ad eum anno 397 τὸν Paralipomenων versionem direxit. « Hæc sunt nimirum, ut viri clarissimi verbis utar (k), doctrinæ qua florebat Chromatius præclara testimonia: ipsumque discimus præcipuum auctorem Hieronymo fuisse, ut eximium Latinæ versionis

et seq.

(g) Hieronymus, Præfat. ad Vers. Tobiae.

(h) Idem. Præfat. ad Vers. Proverb., etc.

(i) Idem, Prologo ad lib. I Commentar. in Habacuc.

(j) Idem, Præfat. ad Paralip.

(k) Bernard. M. de Rubeis, Monum. Eccles. Aquil. cap. 1, § 3, pag. 92.

(a) Bernard. M. de Rubeis, Monum. Eccles. Aquil. capp. 7 et 10, pag. 64, 89.

(b) Paulin. Vita Ambrosii, § 21.

(c) Baronius, ad an. 388, § 84.

(d) Fontanin., Hist. litterar. Aquil. lib. III, cap. 3, § 2, pag. 125.

(e) Bernard. M. de Rubeis, Monum. Eccles. Aquil. cap. 10, § 1, pag. 90.

(f) Ambrosius, epist. 50, Opp. tom. II, pag. 995

voluminum Hebræorum aggregeretur opus, eidemque jam cœpto manum ultimam imponderet. »

II. Jam vero, ut reliqua præcipua Chromatii gesta prosequamur, anno 404 sede Constantinopolitana depulso et in exilium detruso Joanne Chrysostomo, inter Occidentis episcopos qui pro ejus restitutione maxime allaborarunt, eminuit noster præsul Aquileiensus, qui et literas dedit ad ipsum Chrysostomum, ut refert Palladius Helenopolitanus (a), et ab eodem Constantinopolitano episcopo epistolam vicissim recepit (b) anno 406, in qua pro sua causa et contra suos adversarios tuba clarius ipsum declamasse proficitur, simulque gratias agens pro sedulo sibi impenso officio, illius, conspectu fruisse propterea declarat. Neque illud hic in primis omittendum, Honorium scilicet imperatorem Arcadio fratri Occidentalium præsulum sententiam hac de re significaturum, duas præ cæteris sibi scriptas epistolas ad eum direxisse, alteram Innocentii Romani Pontificis, alteram Chromatii episcopi Aquileiensis. Honorianam epistolam recitat laudatus Palladius his verbis (c) : « Tertio jam scribo ad mansuetudinem tuam, rogans ut quæ ex compacto contra Joannem episcopum gesta sunt, emendantur.... Quemnam enim sit Occidentalium de Joanne episcopo sententia ex omnibus epistolis quæ ad me scriptæ sunt, duas subjunxi, ejusdem cum cæteris sententiæ, unam Romani, alteram Aquileiensis episcopi. » *Τίνα γάρ ἐστιν ἡ φρονουσι περί τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου οἰ δυτικοί, ἐκ πασῶν τῶν ἐπιστολῶν πρὸς μέ γραφεῖσῶν ὑπίταξα δύο, ἰσοδυναμοῦσας ταῖς πάσαις, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ῥώμου καὶ τοῦ Ἀκυλησίας* Hæc scribebat Augustus anno 405. Quod quidem summum Chromatii studium pro sua defensione intelligens vir ille sanctissimus, ex suo exilio insequente anno 406 epistolam ad eum misit, cujus modo meminimus.

III. Præterea Rufinum habuit coluitque Chromatius inter charos Aquileienses Ecclesiæ presbyteros, ut pluribus ostendit adversus Norisium [LXXXVII] vir eruditissimus subinde laudatus (d). Eapropter orto dissidio inter ipsum Rufinum et sanctum Hieronymum, tantos viros amicitia tot annis antea conjunctos in Christianam concordiam pro virili redigere studuit; eoque consilio Rufini mentem et calamum alio convertere satagens, eidem injunxit ut Eusebii Græcam Historiam Latinis auribus redderet. Quam quidem ille duobus libris proprio Marte compositis auctam Chromatio inscripsit anno 400, eique postmodum quoque Origenis Homilias xxvi in librum Josue, quas ipsius hortatu latinitate donaverat, nun-

cupavit. His aliisque præclare gestis sanctus noster Antistes, postquam Aquileiensem Ecclesiam annis xviii provide strenueque rexisset, anno circiter 408 supremum diem obiisse existimatur. Quæ est viri clarissimi pluribus enucleata sententia (e) : qui tamen deinceps mutata mente (f), annum Chromatii emortualem statuit 406. Neque aliter Fontaninus (g). Medius autem inter utramque sententiam incedens Tillemontius, annum 407 definiuit (h). Porro sancti Chromatii memoria tum in Tabulis ecclesiasticis, tum in Fastis Aquileiensibus die 2 Decembris recolitur.

IV. Chromatius, quem sacrarum litterarum studio maxime delectatum, viros doctissimos propterea consuluisse, Ambrosium, inquam, et Hieronymum, atque ab eis sive enarrationes sive interpretationes Divinorum eloquiorum expetiisse, superius vidimus : ipse quoque iisdem sanctis Scripturis sedulo excolendis explanandisque operam impendisse comperitur. Exstant ejus nomine inscriptæ Homiliæ xviii, quæ Commentarii, sive Commentariorum fragmenta videntur esse in *Evangelium Sancti Matthæi*. Eas primus edidit ex *vetustissimo codice* Joannes Sichardus Basileæ anno 1528, quæ deinceps a Martino Lipsio ad alia vetera exemplaria mss. exactæ, variisque in locis repetitæ, Patrum demum Bibliothecis fuere intextæ. Constat autem libratorum seu exscriptorum ignavia junctim compactas tot homilias, in tria tantum Opuscula fuisse hætenus discretas : facile namque distinguendæ fuerant ex frequenter repetita *doxologia*, verbis istis, aut his similibus conclusa, *per Christum Dominum nostrum qui est benedictus in sæcula*; cujus proinde ductu octodecim esse agnoscuntur. Hæc autem animadversio Tillemontio debetur (i). Et hunc quidem numerum in exemplari nostro hisce homiliis restituendum esse duximus, ordine insuper habito qui hucusque in [LXXXVIII] præcedentibus editis invaluit, præpostero scilicet atque ab auctoris mente prorsus alieno. Ad hæc *tractatus* nomen iisdem homiliis præfiximus : « Ea enim appellatio, ut cum viris eruditis loquar (j), antiquæ ecclesiasticæ locutionis propria, ac frequentius usurpata invenitur. Etsi enim *tractatus* olim vocarentur episcoporum colloquutiones de aliquo Ecclesiæ negotio, ut liquet ex Cypriano (k) : tamen sicuti *tractare* (quod est episcoporum, ut Optatus testatur (l)) a Cypriano primum (m), ac dein ab aliis frequenter accipitur pro concionem habere in publicis Ecclesiæ cœtibus; ita *tractatus* vox pro Episcopali concione ad popu-

(a) Palladius, Dial. de Vita Jo. Chrysostomi cap. 2, (b) Joan. Chrysost., epist. 155; Opp. to. III, pag. 689, edit. BB.

(c) Palladius, loc. cit., cap. 3.

(d) Bernard. M. De Ruheis. Monum. Eccles. Aquil. cap. 12, § 2, pag. 106.

(e) Idem, ibid. cap. 13, §§ 1, 3, pag. 111 et 115.

(f) Idem, Dissert. de Rufino, cap. 19, § 3, pag. 144, 147.

(g) Fontanin., Hist. Litterar. Aquil. lib. III, cap. 3, § 9, pag. 132.

(h) Tillem., Mem. Eccl. to. XI, pag. 538.

(i) Idem, ibid. pag. 653, not. 2, sur S. Chromate.

(j) Ballerin., Præfat. ad S. Zenon. Serm. § 16, pag. xviii.

(k) Cyprian., Epist. 51 et 52.

(l) Optatus., lib. VII in Parmen.

(m) Cyprian., Epist. 56.

lum solemnū formula invaluit : eodemque sensu passim quamplurium antiquorum Patrum concionibus præfigitur, ut ex sanctorum Gaudentii, Augustini, Leonis Magni, etc., codicibus, et nonnullis etiam exactis ad fidem eodemicū editionibus discimus. Neque aliter inscribendas *Chromatii homilias* antea existimarat Fontaninus (a). Eas porro non solum pro instituti nostri ratione in varias sectiones distinximus, sed et contulimus eum excerptis Combefisianis (b); qua ex collatione cum mendosis aliorum exemplarium lectiones correximus, tum unum alterumve hiatum complevimus, subjectis interim alicubi notulis, quibus aliquot dubia loca restituenda coniecimus.

V. Neque illud hic prætereundum, has *homilias*, seu si mavis *tractatus*, in prima Sichardi editione B

(a) Fontanin., Hist. litterar. Aquil. lib. III, cap. 4, § 1; pag. 135.

(b) Combefis., Biblioth. Conc. to. II, pag. 22, 94; to. V, pag. 302, 424; to. VIII, pag. 344, 346, et al.

unde reliquæ manarunt, hujusmodi titulo inscribi, *Chromatii Romani episcopi*. Quam ob rem isthæc Opuseula eruditorum plerique Chromatio Aquileiensi abjudicanda censuere. Verum quo demum sensu titulus iste, Sancto Patri nostro tributus, sit accipiendus, duumviri docti accurate satis demonstrarunt (c). Cæterum easdem homilias sincerum integrumque setum esse Chromatii, pluribus astruit quem subinde laudavimus eruditus Fontaninus (d): qui præterea et illarum pretium ostendit, et eas a Magdeburgensium calumniis vindicat, et auctoris stylum ac scopum illustrat; neque scripta Chromatio supposita iudicare omittit: dignus proinde quem lector adeat: hanc enim spartam qui eo melius adornarit, novimus neminem.

(c) Fontanin., loc. cit. § 2, pag. 134 et 138; Bernard. M. De Rubis, Monum. Eccles. Aquil. cap. 10, § 2, pag. 90 et seq.

(d) Fontanin., loc. cit. §§ 5 et 8, pag. 138 et seqq.

SANCTI CHROMATII

AQUILEIENSIS EPISCOPI

TRACTATUS SINGULARIS

SEU

SERMO,

DE OCTO BEATITUDINIBUS.

3 I. Dat nobis, fratres, conventus hic populi et C mercatus frequentia occasionem proponendi sermonis Evangelici. Solent enim sæcularia esse spiritualibus exempla, et terrestria imaginem præbere cœlestibus. Nam Dominus ac Salvator frequenter admonet nos per terrestria de cœlestibus, cum dicit: *Simile est regnum cœlorum reti misso in mare* (Matth. XIII, 47). Vel certe: *Simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas* (Ibid., 45). Si ergo mercatus hanc ipse continet rationem, ut unusquisque pro utilitate sua aut vendat quæ sibi superflua sunt, aut emat quæ desunt; non incondite et ego proponam mercem, quam mihi commisit Dominus, prædicationem utique cœlestem: siquidem me minimum quoque, etsi indiguum, tamen de servis illis, quibus Dominus talenta distribuit ad negotiandum lucrumque faciendum, elegit. Neque sane deerunt mercatores, ubi per gratiam Dei tales ac

tanti auditores. Magis autem necesse est lucrum cœleste captari, ubi terrestre commodum non negligitur. Cupio, fratres charissimi, proponere vobis illas 4 beatitudinum margaritas pretiosas ex sancto Evangelio: aperite itaque cordis vestri thesauros, emite, percipite avidè, feliciter possidete, Dominus ac Deus noster unigenitus summi Patris, qui de Deo homo, de Domino magister dignatus est fieri, cum turbæ multæ ex diversis confluerent regionibus, assumptis discipulis suis, id est, apostolis suis: *Ascendit in montem, et aperto ore suo docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati miseres, quoniam ipsi possidebunt terram, etc.* (Matth. v, 1-3). Gradus quosdam summissimos ex lapidibus pretiosis sternit, quodammodo Dominus Salvator; per quos sanctæ animæ et fideles reperere possint et ascendere ad summum illud honum, id est, regnum cœlorum. Breviter igitur, fra-

^a Apud Galland.: TRACTATUS I, in S. Matthæi Evangelium.